ЗУНДГИН Æ ГÆРЗТÆ АДÆМÆН ФУДМИУТÆ РАКÆНУНМÆ НÆ РАБÆТДЗÆНÆЙ!..

Михаил ЛОМОНОСОВ (1711-1765), номдзуд ахургонд: «Наукж 'й жижгдзийнадж ирджй базонжн, зунди рохсадж, царди жнаййепгун ерхжфсжн, тжрнаджн растуд, зжруай ацацжн сахарти, полкти аразжг, фуджнхи жнтжстгин унжн федардзийнадж, амонди ба фжлуст, алкжмиджр жнжсайд жма къахнжрайвжржг жмбжлицон... Еумжйаг пайдай, ужлдайджр Фидибжсти наукж жрфедар кжнуни сжрбжлтау ниййержг фиди нихмж исистун джр азапбжл мжмж нимад нжй...»

HOMEPÆH

«ÆЗ ЗАРДТОН – НÆ АГУРДТОН ХУÆРЗЕУÆГ, ШИТÆ ÆMA HOM…»

Уоте е 'мдзевгитей еуеми финста на номдзуд поэт **жма публицист Хъодзати Мæ**хæмæти фурт Æхсарæ. Æма æцæгæйдæр уотæ ке адтæй, е ба ни æргомæй-æргомдæрей еруагес кенуй е царди хабæрттæй, кæцити бæлвурдæй зиндтæй æ уодиконди кæдзосдзийнадæ, æ гъудити ресогдзийнаде, е белдити сæруæлдзийнадæ, æ фидтæлтиккон уæзæгбæл æма нæ адæми уодварни цæрæццæгти сæрбæлтау æновуддзийнадæ. Зудта 'й: е æнцон нæй. Ис алцыдæр царды:

фыдраконд, тыхмите, гадзрахат, адзал, уоте финста е 'мдзевгитей еуеми, фал уеддер е уеге не мардей, уомен ема зудта уой дер:

Ис ноджы ныфс æмæ

хæрзамонд,

æууæнк æмæ ноджы мадзал... Æма ин еци гъуди лæвардта хъаура, разангард ай кодта... Уомæн ба æвдесæн ан мах нæхуæдтæ - е 'мдогонтæ. Гъулæггагæн, Æхсарæ абони не 'хсæн нæбал æй, фара фаззигон тарбантти банæхстæр æй е 'носон дуйнемæ. Æма абони нæ хъонци зинæй æй æнхæст нæма лæдæрæн, фал рæстæгутæ куд евгъуйга цазуонца, уота 'й **жргомджржй** лжджрдзинан, цæйбæрцæбæл алæмæти дессаги жма нж дзилли гъжуга адаймаг нин фагъгъудай, цайбарцабал нин на фага кæндзæнæй нæ аразуйнаг гъуддегути, цейберцебел ахсгиагей не гъеудзеней е нæртон загъд, æ рæствæндаггæнæн унаффæ...

Æ цардæгасæй æ ихæстæ енхæстæй-енхæстдæрæй ке размæ бафиста, нæ еци уарзон Иристон сæрæгас æй æ рæстзæрдæ дзилли фæрци ема 'й етæ, федарæй ни еруагæс кæнуй арфиагæй имисдзенæнцæ.

Уомæн æвдесæн иссæй, Хъодзати Æхсарæ Дзæуæгигъæуи Коцой-фурти номбæл гъæунги ци берæуæладзугон хæдзари цардæй, уой

фарсбæл ин æрæги номерæн къæйдор æвæрд ке 'рцудæй, еци цитгин мадзал дæр.

ГАЗЕТ «ДИГОРÆ» – АЛЛИ БИЙНОНТÆН!

Æ РАФИНСУНИ АРГЪ 2023 АНЗИ ФИЦЦАГ ÆМБЕСÆН ÆЙ 344 СОМИ 52 КЪАПЕККИ. (ТУГЪДИ ÆМА ФÆЛЛОЙНИ ВЕТЕРАНТÆН БА – 305 СОМИ 64 КЪАПЕККИ) ГАЗЕТ «ДИГОРÆ»
РАФИНСУН
ÆНГЪЕЗУЙ
«УÆРÆСЕЙ ПОЧТИ»
ЕУГУР
ХАЙÆДТИ ДÆР

Жнжнхжст бжрнондзийнади жхсжнадж «Газпром-межрегионгаз Дзжужгигъжу»-и фжлхасгжнгути нимждзж аци анз фжффулджр жй жртж аджймагей бжруж. Уонжй 2800 жнуж физикон иуонгта, 259 - промышленнон фалхасгангута, 14 ба - бюджетон организаците.

ÆНÆНЕЗДЗИЙНАДÆ

Æрæги **Æ**рæдони райони . Къостайгъæуи цитгин уавæри байгон жй нжужг амбулаторий азгъунст. Нæуæг медицинон косæндони ес еугур фадуæттæ дæр еу бонмæ 50 адæймагемæн балæггадæ

кæнунæн. Лæггадæ ба си кæндзæнæнцæ куд хестæр кари адæймæгутæн, уотæ сабийтæн дæр. Еума хабар: Беслæни 2023 анзи бавналдзæнæнцæ медицинон реабилитаций центр аразунма. Уой туххай федералон æма бунæттон бюджетæй радех кæндзæнæнцæ 120 миллион соми. Никки ба ма реконструкцигонд жрцжудзжнжй Рахесфарси райони поликлиникж - уомжн ба федералон жма бунжттон бюджетжй дехгонд жрцæудзæнæй 757 миллион сомемæ хæстæг. Куститæ райдайдзжнжнцж иннж анз.

<u>АХУРАДÆ</u>

Уæрæсей рохсади Министрадæ куд игъосун кæнуй, уотемæй иннæ ахури анзи нæ бæсти еугур астæуккаг скъолати дер феззиндзенæй райдайæн æфсæддон цæттæдзийнади курс. Уæ-

хжн курс скъолати жма профессион-техникон ахургæнæндæнтти ахурадон программитæмæ бахæссуни фæдбæл хъæппæрес хуарзбæл банимадта Уæрæсей гъжуайкжнуйнади Министрадж, исарази ибжл жнцж Паддзахадон Думи еугур парламентон фракците дер. Райдайæн æфсæддон цæттæкæнуйнади курс бахастонце едас цардархайди федбел скъолати ахурадон десниадеме. Не бести рохсади министраде цæттæ 'й курс фæуурухдæр кæнуни гъуддагбæл фæстæдæр æрдзубанди кæнунмæ.

КУЛЬТУРÆ

Цæгаткавказаг кинохроники студий нæуæг объектти проектте аразуни мадзал райдайдзæнæй 2023 анзи.

Зундгонд куд жй, уотемæй кинохроники студи аци анз июли мæйи хаст æрцу-

дæй Цæгат Иристони есбонадæмæ. Студи фæстаг æнзти ци æдзæллаг уавæри адтæй, уомæн кæронгонд жрцуджй – ж eyгyp ихжстж джр фист жрцуджнцж республики бюджети фæрци. Нуртæккæ си цæуй æ бæстихаййæн экспертизæ. Ес уæхæн гъуди, æма уой барæвдзитæ кæнуни бæсти пайдадæр уодзæнæй студий нæуæг бæстихæйттæ исаразун. Куд нисангонд цæуй, уотемæй киностудий фæзуатæй пайдагонд цæудзæнæй комкоммæ æ нисанеуæгмæ гæсгæ, гъома, кинонивте есунен.

ХАБÆРТТÆ, ЦАУТÆ...

«Автоколоннæ-1210» Кустуат сбербанк-лизинги хæццæ фондз анзей жмгъуджй ци бардзурд бафинста, уоме гесге аци анзи керонме гъжуама райса 40 бжлццжнттжласæн хуæдтолгитæ «ПАЗ-Вектор-NEXT», уæдта цуппар китайаг хуæдтолги «Higer». Дууæ хуæдтолги ба ма райсдзæнæй 2023 анзи райдайæни.

Куд нисангонд цæуй, уотемæй Цӕгат Иристони хецаудзийнади къабæзтæ 19,1 миллион сомей аргъ нæуæганзон лæвæрттæй барæвдаудзæнæнцæ куд берæсувæллонгин æма цубуркъох бийнонти кæстæрти, уотæ сæрмагонд тугъдон операций ка архайуй, еци **жфс**жддонти жма хайон фждздзурдма гаста афсадма ке байагурдтонца, уони бийнонти дар.

Цæгат Иристони 125 миллион соми дехгонд æрцæудзæнæй 8-17 анзей кари сабийтæ, кæци бийнонти ес, уонæн аллимæйон феддонтæн. Нæуæг феддон аци анзæн райсдзæнæнцæ 30 мин бийнонтемæй фулдæр. Æдеугурæй ба еци социалон агъазæн нисангонд цæуй федералон **жма** регионалон бюджет**ж**й 5,2 миллиард соми радех кæнун.

Дзæуæгигъæуæн аккаггонд **жрцуджй Ужржсей Хецауади рж**бун финансон университети преми - «Экологон фалдзоси хуæрзгъæдæдзийнади раздзæуæг», зæгъгæ, номинаций. Аци хабар æхцæуæн бæргæ 'й, фал дессагæн – кæд мах республики сахар æ экологон берж гъжндзийнждти хжццж хуæздæрбæл нимад æрцудæй, æма ке разæй фæцæй, уæд уонæми ба, мæгурдæйрагдæрти, уавæр цихузæн æй?..

Цӕгат Иристони аци анзи райдайæнæй æрцудæй 1098 иссугъди. Уонæми фæммардæй фондз адæймаги. Иссугъдтитен се фулдер (910) жрцуджнцж ждзжржг раужнти, уæлдайдæр ба сор кæрдæг содзуни фудæй.

Нæ республики ЗАГС-и Управлений игъосункенуйнагме гесге, аци анзи фараст маейей баераегганæнтæ куд æвдесунцæ, уотемæй Цагат Иристони силгоймагта дууадас анзи фулдар царунца налгоймагтай: силгоймагтан са царди дæргъвæтийнæ 'й 76 анзи,

ИНДУСТРИАЛОН ПАРКТÆ ЦÆГАТ

Цæгат Иристони Сæргълæууæг Сергей Меняйло архайдта, Цæгат Кавкази федералон зилди Уæрæсей Президенти Æнхæстбаргин минæвар Юрий Чайка ци урух видеоконференци исаразта, уоми. Дзубанди си цуджй экономикон райржзти фарстатæн сæ ахсгиагдæрти фæдбæл, сæрмагондæй ба æрдзурдтонцæ Цæгат Кавкази федералон зилди регионти индустриалон (промышленнон) паркта исаразуни гъуддагбæл.

куд фæббæрæг кодта, уотемæй уæхæн фембæлд арæзт æрцудæй федералон зилди субъектти разамонгути хъеппересӕй. Гъуддаг уой медӕги 'й, ӕма регионти минæвæрттæ фарста исæвардтонцæ, цамай федералон Хецауада регионтан нæуæгæй сæрмагонд субсидитæ дæттун райдайа индустриалон жма технологон паркта аразунан. Президенти минавари загъдма гасга, еци курдиади фарбал е сæрмагонд финстæг рарвиста Уæрæсей Федераций Хецауади Сердар Михаил Мишустини номбал. Уой ханца, фандон хаст цæуй, цæмæй федералон зилди уæхæн промышленнон парктæ игон кæнунæн субсидитæ лæвæрд цæуонцæ нисанма аразт паддзахадон программа «Экономикон райрæзт æма инновацион экономикæ»-йи фæлгæти.

 Нæ курдиади фæдбæл Михаил Мишустин бæлвурд амунддзийнæдтæ равардта экономикон ирæзти министради разамундæн. Æма бал хаст æрцудæй унаффæ, цæмæй федералон акционерон æхсæнадæ «Кавказ. РФ»-ий фадуæтти фæрци куст райдайа федералон зилди субъектти индустриалон парктæ аразуни куст. Хæстæгдæр рæстæг «Кавказ. РФ»-ий специалистте се хатдзегтæ кæнун райдайдзæнæнцæ индустриалон паркти проектти фæдбæл. Уомæй уæлдай, регионалон технопарктæ аразуни гъуддагма се 'ргом раздахдзанæнцæ æндæр профилон федералон ведомствите дер, - бафеппайдта Юрий Чайка.

Уой фесте ембурди радзубанди код-

тонца Цагат Кавкази регионти саргълæугутæ. Етæ лæмбунæг радзурдтонцæ, индустриалон паркте исаразунбел ци организацион куст цæуй, уой туххæй.

Уотæ, Сергей Меняйло куд фегъосун кодта, уотемæй нуртæккæ республикæ косуй раздæри завод «Фронтон»-и бæстихæйтти промышленнон парк исаразунбæл. Уæхæн проект æнхæст кæнуни хъæппæрес равдиста компани «Ирстоун». Уой хæццæ, республики Хецауадæ æма инвестор уæхæн технопарк исаразуни туххжй бадзурдбжл бадзубанди кодтонцæ.

- «Фронтон»-и бæстихæйтти техникон уавæр фадуат дæттуй, цæмæй уоми федæни фæззинна индустриалон парк. Уой хæццæ, нæуæг æууæлтæ хинцгæй, проекти инвесторма фахъхъартун кодтан паддзахадон субсиди райсуни фæдбæл нæуæг уагæвæрди туххæй еугур информаци дæр. Нæ зæрдæ дарæн, республикон индустриалон парк исаразуни проект компани «Кавказ. РФ»-ий минæвæрттæ хуарзбел ке банимайдзененце, уобел, загъта Сергей Меняйло.

Идарддер республики разамонег куд радзурдта, уотемæй технопарк исаразуни проектбæл ба республикæ косуй паддзахадон корпораци «Ростех»-и хæцца. Республика цатта кануй андар цæмæдесаг проекттæ дæр.

Ембурди кæронбæттæни Юрий Чайка еугур регионти минæвæрттæмæ дæр бахадтей, цемей урух испайда кенонцæ, индустриалон парктæ аразунæн федералон Хецауадж ци ужлжнхасжн фадуæттæ исаразта, уонæй.

ФИДИБÆСТИ БÆГЪАТÆРТÆ

CÆ POXC HÆMTTÆ – **ÆHOCTÆMÆ ИМИСУЙНАГ..**

Нæ абони царди уавæрти нин кæд æма сагъæссаг хъæбæр берæ хабæрттæ 'нцæ, уæддæр нæ еугур дзиллæн дæр уæлдай зæрдхъурмæ 'й, сæрмагонд тугъдон операций рæстæг не 'мзæнхон æфсæддонтæй цардгъæуагæй ке фæммард унцæ, е. Уонæн се бегъатердзийнади туххей се фесмерде ци паддзахадон хуерзеугуте аккаггонд ерцеуй, уони син не республики жма жфсжддон разамунд раттунца са хеужнттама.

Æрæги бабæй уæхæн хуæрзеугута лавард арцуданца, сармагонд тугъдон операций растаег ка фаммард ей, еци тугьдонти хеуенттеме. Зиангинти хæццæ фембæлди рæстæг син нæ республики Сæргълæууæг Сергей Меняйло хъжбжр зжрдхъурмей ратефирфес кодта:

 Дуйнебæл нæййес уæхæн дзурдтæ, кæцитæ уин уæ зæрдрист фæннидæндæр кæндзæнæнцæ... Уæ зин кæд æгæрон æй æма уæ цардбæнтти уж зжрдити нж банцайдзжнжй, уæддæр уин уой зæгъуйнаг дæн, æма уæ фурттæй, уæ цардæмбæлттæй, жнсувжртжй, фидтжлтжй гъжуама сæрустур уайтæ - етæ се 'фсæддон ихес енхест кенгей, бавдистонце алемети легдзийнаде ема уодуелдайдзийнада. Гъулаггаган, са цард иснивонд кæнгæй. Мах син алкæддæр имисдзинан сæ рохс нæмттæ, цитгин сæ кæндзинан...

Республики разамонаег федарай зæрдæ байвардта, тугъдонти бийнонтæн идарддæр дæр алцæмæйдæр агъазгонд ке цæудзæнæй, уомæй.

Се 'фсæддон ихæс æнхæст кæнгей, легдзийнаде, бетьатердзийнаде ема уодуелдайдзийнаде ке бавдистонца, уой фарбал Уарасей Федераций Президенти Указей Легдзийнади орден аккаггонд æрцудæй (фесмерде):

- дæлболкъон **Данилов Валентин**,
- сержант Хугати Артур,
- сержант **Джантемиров Ширвани**,
- хестæр лейтенант Фæрниати Олег,
- лейтенант **Хъжцмæзти Эдуард**,
- прапорщик Арапов Юрий, рæнгъон Бойко Максим,
- рæнгъон **Цхурбати Роланд**,
- рæнгъон Тотити Таймураз,
- рæнгъон **Хъалати Валерий**, – рæнгъон Хъантемурти Заур,
- рæнгъон Мацкевич Андрей,
- рæнгъон Очеретлов Дрес.

*Е*дзард тугъдонти хуæрзеугутæ лæвæрд æрцудæнцæ сæ хеуæнттæ-

НУРИ РÆСТÆГИ ДОМÆНТÆМÆ ГÆСГÆ РАВДЗАДАР КОСУН ГЪАУЙ...

Нæ республики Сæргълæууæг Сергей Меняйло Хецауади иуонгтæ æма муниципалиттети разамонгутжн ци алликъужреон жмбурд исаразта, уоми дзубанди цудæй Цæгат Иристони абони цардарæзти æма æ идарддæри социалон-экономикон райрæзти нисанти хæццæ баст фарстатæбæл.

Æмбурди райдайæни æ радзубандий сейрагдер ергом раздахта, аллихузон вазуггин программитæ, ахсгиаг социалон объектте аразун ема цалцаг кануни кустита са нисангонд емгъудтеме куд енхестгонд цæунцæ, уомæ. Куд баханхæ кодта, уотемæй Уæрæсей Федераций Хецауади Сӕрдар Михаил Мишустини унаффей Цегат Иристони идарддери социалон-экономикон райрæзти мадзæлтти пъланмæ уæлæнхасæн хаст æрцудæнцæ Мæздæги æма Горатгарон районти жнамжнгагьæугæ 45 объекти. Уони арæзтадæ жма бундорон цалцжгжн федералон бюджетей 2026 анзи ужнге ужленхасжн радех кжндзжнжнцж 6 миллиард сомей бæрцæ. Уой фæдбæл Сергей Меняйло загъта:

- Ке зæгъун æй гъæуй, уæхæн унаффите ема уеленхасен финансон фæрæзнитæ хуæздæр фадуæтта ратдзананца аци районти социалон æма коммуналон инфраструктури объектти идарддæри нивæбæладæн. Цамай еци нисанта нисангонд амгъудти арæзт æрцæуонцæ, уобæл усхъефесонтей бакосун гьеуй еугур профилон ведомствите ема муниципалитетти дæр. Уой хæццæ, сæрмагонд æргом раздахун гъæуй, амунд пълантеме ци неужг объектти арæзтадæ бахастонцæ. уонæмæ. Аци гъуддаги районти разамонгутæ комкомме ихесгин енце, цемей рагагъомме иснисан кенонце, еци объектте кеми ербунеттон уодзæнæнцæ, уæхæн зæнхи хæйттæ. Хецауадæ æма республикон профилон ведомствите ба афойнадебел гъæуама бацæттæ кæнонцæ амунд объектти проектон-хæрзти документаци. Зӕгъӕн, аци анзи кӕронмӕ федералон ведомствитеме гъечама бадæттæн 14 аллихузон объекти проектон-хæрзти документаци. Республики идарддæри социалон-экономикон райрæзти мадзæлтти пъланмæ ужлжнхасжн ци иннж объекттж хаст **ж**рцуд**ж**й, уони ар**ж**зтади ф**ж**дб**ж**л проектон документацибел ба бакосун гъæудзæнæй иннæ анзи.

Горæтгæрон æма Мæздæги районти ирæзтбæл дзоргæй, æмбурди архайгутж куд фегъосун кодтонцж, уотемæй 2026 анзи уæнгæ аци муниципалитетти гъжуама аржэт жрцжуонца физкультурон-дзабахганан комплекстæ, спортивон залтæ, гъазæн фæзтæ, культури Хæдзæрттæ, фельдшерон-акушерон пункттæ æма жнджр социалон-культурон косжндæнттæ. Уомæй уæлдай ма дууæ районеми дер райараздзененце донефсесади системите.

Сергей Меняйло комкоммæ Цæгат Иристони Хецауади Сæрдари ху**ж**д**ж**ййев**ж**г **Александр Реутовж**н бафæдзахста, цæмæй исбæлвурд кæна, адæми еуæй-еу къуæрттæн льготон хуастæ куд лæвæрд цæунца, уой. Республики разамона дзубандима гасга, цалдар адаймаги рагъаст кодтонца, афтекти льготон хуастæ фагæ ке нæййес, уой туххæй.

- Æнæдзебæлæй «Росздравнадзор»-и республикон управлений минæвæртти хæццæ еумæ лæмбунæг æркæсетæ, адæми льготон категоритен афтекти хуасте куд деттунце, уомæ, – бафæдзахста республики разамонæг. – Льготон хуастæ дæттуни фæткæмæ кæд ести æййивддзийнæдтæ бахæссун гъæуа, уæд бæлвурд фæндæнттæ æрбадæттетæ.

Транспорт жма нждти инфраруктури министр **Солити Тариэл** æмбурди куд фегъосун кодта, уотемай жраги республикама исхърт-

тæнцæ æхсæнадон транспорти нæуæг фæрæзнитæ – 13 уæрæсейаг æма 12 китайаг фирмити уагъд автобустæ. Нæуæг техникæ æлхæнунæй уæлдай хизжги идардджри райржзтбжл.

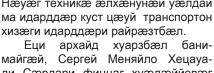
Еци архайд хуарзбæл банимайгæй, Сергей Меняйло Хецауади Сӕрдари фиццаг хуӕдӕййевӕг **Æгъузарти Муратæн** байхæс кодта, цемей хестегдер рестег фарстамæ бардарæг еугур ведомствити минæвæрттæн дæр исараза сæрмагонд косæг æмбурд. Уоми ба бабæстон кæнун гъæудзæнæй нуриуæнгæ арæзт гъуддæгути фæлтæрддзийнадæ, уæдта иснисан кæнун транспорти къабази идарддæри архайди нисантæ. Æ загъдмæ гæсгæ, фиццаги-фиццагидæр, бахузæнон кæнун гъæуй муниципалитетте ема регионти ехсен транспортон бастдзийнади маршрутон хизæгтæ. Уой хæццæ ба, рæстæги домæнтæ æма нуриккон уавæртæмæ гесге еййивддзийнедте гъеуама хаст æрцæуа еугур нормативон-барадон акттæмæ дæр. Уæхæн архайдæн æ сæйрагдæр нисан гъæуама уа къабази куст зинге феххузенондер кенун, транспортон лæггæдтæй ка пайда кæнуй, еци бæлццæнттæн гъæугæ фадуæттæ исаразун.

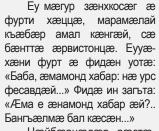
Æмбурди рæстæг Цæгат Иристони арæзтадæ æма архитектури министр Моргуати Константин æ радзубандий фулдер ергом раздахта, ахурадон косжнджнтти аржзтадж **жма цалцжги хжццж баст фарстатж** куд æнхæстгонд цæунцæ, уомæ. Куд фегъосун кодта, уотемæй республики фондз астæуккаг скъолайеми фæуунтæбæл æй сæ бундорон райарæзт. Анзи кæронмæ кустгъон ци ахурадон уагæдæнттæ гъæуама уонцæ, уони жхсжн уодзжнжй Дзжужгигъжуи 11-аг скъола дæр. Уомæй уæлдай, куд нисангонд цæуй, уотемæй хæстæгдæр рæстæг дзæуæгигъæуккаг микрокрайон «Нæуæг сахар»-и райдайдзжнжй еумжйагахурадон скъолай арæзтадæ.

- Паддзахадон экспертизи специалистте хуарзбел банимадтонце нæуæг скъолай проектон-хæрзти документаци, - баханхæ кодта министр.

Министрадта ама ведомствити разамонгути радзубандитæн хатдзæгтæ кæнгæй, Сергей Меняйло Хецауади бæрнон косгутæн байхæс кодта, цæмæй байархайуонцæ сувæллæнтти рæвдауæндæнтти бундорон цалцæги программæ исаразунбæл. Æ загъд адтæй:

 Нæуæг рæстæг нин нæ размæ берж домжнтж жвжруй ахуради системи райарæзти гъуддаги. Нæуæг рæвдауæндæнтти арæзтадæбæл ке архайæн, е хуарз æй. Фал сæрмагонд æргом раздахун гъæуй, рагæй ци гъомбæладон уагæдæнттæ косунцæ, уони техникон уавæрмæ дæр. Бæлвурд фендите ербадеттете сувеллæнтти рæвдауæндæнтти бундорбæл цалцæги программи фæдбæл.

Цайбарцадар растаги фæсте урс фæззиндтæй, æ хæццæ ба ма емеллек дæр

æрбакодта. Тæрна æ фидæмæ цийнæгæнгæй бауадæй: «Амондгун хабар: нæ бæх емеллеки хæццæ æрбаздахтæй!..» Фидæ бабæй загъта: «Уотæ æнгъæл цæмæн дæ жма е амондгун хабар жй? Бангъжлмж бал кжсжн...»

ЗУНДГИН ЗАГЪДМÆ МА ИГЪОСÆГ КУ УИДÆ!..

Тæрнай бафæндадтæй емеллекбæл рабадун. Бæх **ж** фжстжгутжбжл ислжудтжй жма 'й разуввут ласта. Æма æ фидæн гъаст кæнуй: «Æнамонд хабар: мæ къах расастæй...» Фидæ бабæй зæгъуй: «Е дæмæ æнамонд хабар цæмæн кæсуй? Багæдзæ бал кæнæ...» Тæрнайæн æ фиди загъд уоййасæбæл æхцæуæн нæ адтæй, фал дзорга ба неци искодта.

Еу къуар боней фæсте императори лæгтæ еци гъæуи фессеведи гъе уама ракодтай у онце цидер тессаг гъуддаг жнхжст кжнунмж. Зжнхкосжги хждзаржмж дер бацуденце, фал терна цеунгьон дер ней, уой ку фæууидтонцæ, уæд æй æнцад ниууагътонцæ.

Гъе ужд жй фурт балжджрдтжй: амонд жма жнамонд кæрæдзебæл баст æнцæ, берæ хæттити амонд æ фæдбæл æнамонд расайуй, æнамонд ба – амонд. Цæветтонге, зин сахатти алцемей дер хуездер хуасе бангъжлиж кжсун.

Кæд æцæгæйдæр, амонд æма æнамонд кæрæдзей хæццæ баст æнцæ, кæд, æцæгæйдæр, æнамонди фæсте жнжмжнгж фжззиннуй амонд, ужд, еци китайаг зæнхкосæги зундамундмæ гæсгæ мах дæр, уæрæсейаг хумæтæг дзиллæ, арази ан никкидæр ма багæдзæ кæнунбæл. Уогæ нур цæйбæрцæ бухсæн не 'намонддзийнæдтæн, фал нæмæ амонд ба некæцæй зиннуй, кæмидæр радзебæл æй. Æма кæдмæ æнгъæлмæ кæсдзинан? Кедæр загъдау: «Атемæй ба кутемæйти?..»

Иоганн ГЕТЕ (1749-1832), немуцаг финсæг: «Уæхебæл æууæндун байдайета жма уайтжкка базондзинайтæ, куд цæргæ уин æй, уой...»

Германий нури разамонгутæн се номдзуд емзенхони аци загъд зундгонд ней, жндера, ка 'й зонуй,

сахема тркатичните сема й баландариуонца, са абони политикон фæливд миутæ, уæлдайдæр ба Уæрæсей нихмæ зæранхæссæг фиццагидæр сæхецæн, са адаман анца.

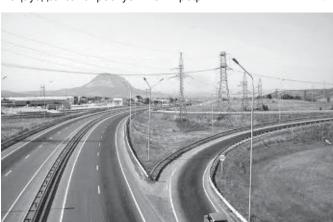

Дмитрий ПИСАРЕВ (1840-1868), публицист, литературон критик: «Кæцидæр адæмæн а дуйнебæл цæйбæрцæбæл æнцондæр **жма** у**ж**гъдебар**ж**д**ж**р уа **ж** цард, уоййасжбжл е хъжбжрджр уарзуй æ райгурæн бæстæ...»

Аци гъуди, бæргæ, ку багъаридæ нæ нуриккон хецауеуæггæнгутæмæ æма адæми патриотизми фæдбæл уотид нецæмæй ихæсгингæнæг дзубандити бæсти, фулдæр архайæнтæ бæсти медæгæ адæми цардиуага зардамадзаугадар канунбал. Уад, баруагæс уи уæд, æ Фидибæстæбæл æновуд ун æма æ сæрбæлтау уодуæлдайæй архайунмæ æгæрон берж дзиллж разжнгардджр уодзжнжнцж.

Михаил САЛТЫКОВ-ЩЕДРИН (1826-1889), финсæг: «Ес æгæнонти жнжгъжнж жфсждтж, кжцитæн сæ цъухи «паддзахадæ», сæ гъудити ба - къере къазнай харзæй гахи хæццæ...»

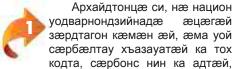
Æма нури Уæрæсей ба уотæ ней? Паддзахади харзей гахгун къеретей хуерзефсес ка адтæй, еци «æфсæддонтæ» паддзахади сæрбæл исдзорунмæ ку багъудæнцæ, уæд фæйнердæмити фæлледзæги 'нцæ...

ХЪОДЗАТИ Ехсара е 'мдзавгитай еуеми уота финста: «Камадарты – ужладзгуытж-галуантж, Кжмжджрты – сызгъжринтж, милуантж. Цы и джумж та? У сыгъджг дж арм. Джумж та ис жхсар жмж æфсарм, Æппæт хæрзтæн сæ ахадгæдæр – фарн...» Æма æхуæдæг джр ж царди архайдта еци фарнжй хайгин унбжл...

на еци Ехсари ном цитгийнаг камжн ай, еци дзиллæ. Мадзали рæстæг радзубандити райгъустей бере зердемедзеуге гъудите ема зегъуйнесте.

«Æ АЙЙЕВ ПОЭЗИЙ ÆРВОН ЗАР нин уодз*а*най аносон...»

Паддзахадон телерадиокомпани «Алани»-й тематикон равдистити редактор Къадзати Станислав æ хестæр æмсес хæлари туххæй загъта:

– Æцæг поэти амонд Хуцауæй лæвæрд фæууй, æма си æнхæстæй хайгин адтæй Хъодзати Æхсарæ. Æ царди алли бони зæрдиаг исфæлдистадон кустæй ауодудта ирон дзурди хуарзæнхæбæл. Лæмбунæг сæбæл косгæй, æма хецæн киунугутæй уагъта национ лирератури классикти, æма Устур Фидибæстон тугъдæй ка нæбал исæздахтæй Иристонмæ, еци æдзард искурдиадæгин фæсевæди исфæлдистадæ. Исаразта ирон поэзий антологи. Афгайнаг ембесонд амонуй: «Кед де тагъд цезун фæндуй, уæд цо еунæгæй. Кæд дæ идард цæун гъæуй, уæд цо адæми хæццæ». Уотемæй поэт фæххæссуй дууæ уаргъи. Е сфелдистадон ермадзи гъе уама содза еунæг-еуемæй. Царди ба усхъæй-усхъæме гъеуама цеуа е адеми емренгъе. Еци ихæс Æхсарæ æнхæст кодта тæккæ бæрзонддæр æмвæзадæбæл. Аргъæутти жфхужржги сосжг ном куд базудтонцж? Тæвдæ цæкутæ нилхъевиуонцæ арми, æма уотемæй рагъæр уидæ æцæгдзийнадæ. Хъодзати Æхсарæн, цума рæстæг æ къохи цежкути бести стъалуте елхъивта, уоте кæддæриддæр æ дзурд адтæй рæстдзийнадæбæл. Ами ма мæ æрхæссун фæндуй, поэт жхужджг номдзуд ахургонд Абайти Васой туххжй ци уац ниффинста, уомжн æ эпигрæф: «Еу æ тоги мæцуй, иннæ ба, гæнахи хузæн æй æнæсæттон». Некæд кодта козбау дзубандите, ергомей дзурдта

на размащуд нин ци къулумпи кануй, еци аййеппитæбæл. Уотемæй, ци уодведар разиндтей, цейберце сагъесте ема рист ниффæразта е нæрæмон зæрдæ. Æ зæрда, цирагъи хузан, сугъдай на маддалон æвзаги æностæмæ цæрайæн. Ниууолæфтей си е зерийне зердирай, ема неме на абони дар ама на исонибони дар а уодрохсдзийнаи фæрци игъусдзæнæй æ аййев поэзий æрвон зар...

«Æ ПАРАХАТ ЗÆРДИ АЛКАМАН ДАР АДТАЙ АККАГ БУНАТ...»

Уæрæсей финсгути Цæдеси правлений секретарь, литературон аййевадон æма æхсæнадон-политикон журнал «Ирæф»-и сæйраг редактор Скъодтати Эльбрус, номержн мадзали ржстжг ж радзубандий уота баханха кодта:

– Æхсарæ æцæг поэт ке адтæй, е, фиццаги-фиццагидар, уомай бараг æй, æма e 'cфæлдистадæ æма e 'xcæнадон архайдей уарзон адтей адемен. Ауодудта исфæлдистадон фæлтæрбæл. Зудта искурдиаден аргъ ема каде кенун. Е нæ дех кодта нæ адæми ирæнттæ жма дигоржнттжбжл, хонсайржгтжбжл **жма** цæгаттæгтæбæл. Æ парахат зæрди алкемен дер адтей аккаг бунат. Журнал «Ирæф»-и редакци ин æрмæг ниффинсун ку бабарж кжнидж, ужд нин нж фжнджбæл цæхгæрмæ дзурд некæд загъта. Е 'мдзæвгитæ æма публицистикон æрмæгутæ ин мухур кодтан разæнгардæй.

Хъодзати Æхсарæ журнал «Мах дуг»-и сейраг редактор ци бере рестег фæцæй, уой дæргъци æ еузæрдиуондæр **жмгустгжнгутжй иссжй зундгонд поэт жма тжлмацгжнжг Мамукъати Хъазбег** дер. Æ хестердзийнаде ема курухондзийнаде Хъазбегме хъебер берзонд цастиварди адтанца, ама неранга дæр æнцæ, æ цæстуарзон зундамонæгбæл æй нимадта æма 'й нимайуй. Уой Хъазбег (абони жй киунугжуадзжн «Ир»-и редактор) ирдей равдиста, е рестеги **Æ**хсари туххæй ци цалдæр æмдзæвги

ниффинста, уонæми дæр. Уонæн сæ еуей бакастей номерен мадзали рестег дер.

ХЪОДЗАТЫ ÆXCAPЫ МИДМОНОЛОГ

Уæд усы кæрдæны мыггагмæ фæхæт!...

не 'взаг!.

Мæ фыдæлтæ, æхстуадæй уæм

Ныббарут мын – мæ фæдтыл судзы арт... Хъжуы мж зджхын – Иры дзыхъхъ, мж ард, Кæны æвдæлон йе стыр кад, йæ цытæй...

Æрцыдтæн уæм – уæ уаз фæнд мын зæгъут. -

Куы сӕфы не 'гъдау, не 'фсарм ӕмӕ

Куы басгуыхтыстем не стыр фарнен йе

Кæрдæныл – оххай! – баивтам нæ худ?!. *Ерцыдтжн ужм ужлдунейж лжгдыхжй*, – Зынггур, ныфсгур, æхсаргурæй хæтын Æмæ уæ курын фат æмæ æрдын – Æхсары фат, ныфсы æрдын, зынджы хай! Ныббарут мын, æркодтон уæм æхстуад, Фæлæ... фæлæ мæм Ир фæдисмæ дзуры,

Фæлæ... фæлæ мæ ныфс, лæгдзинад куры

Ирон æвзаг – мæ зынджы хай, мæ арт!..

Сæрмагондæй ба ма уой туххæй дæр зæгъун гъæуй, æма Хъодзати Æхсарæн номерæн къæйдор æxe хъæппæресæй исаразта искурдиадæгин скульптор Хайти Ибрагим. Уæхæн хуæрзæгъдаудзийнадæ ба хумæтæги нæ бавдиста: æ бийнонтæ – æ фидæ, номдзуд скульптор Хайти Владимир æма æ мадæ – номдзуд зартæгæнæг Билаонти Долорес - берж жнзти джргъи аци хæдзари хуæрзсинхонæй фæццардæнцæ Хъодзати бийнонти хæццæ. Æма зæгъун жнгъезуй: дууж бийнонтей жхсжн алжмжти хæларзæрдæдзийнади уавæрти гьомбæл кодта Ибрагим. Æхсарæ ин уотид уарзон синхон нæ адтæй, фал курухон æма цитгийнаг хестæр. Æма æ боздзийнадæ Хайти лахъужн равдиста аци мемориалон къжйдор ин исфæлдесгæй. Æ еци хуарздзийнади фæдбæл ин зæрдиагæй арфæ кæнæн...

Мемориалон къжйдор игон ба бакодта Æхсарæн æ бæдоли бæдолæ Коцойти Арсен...

«АМА НАМА ХУАЗДАР ЗУНД КУД ÆРЦÆУА...»

Хъодзати Æхсарæн номерæн къæйдор игонгонд ке 'рцудæй, уой фæдбæл мадзали рестег берети зердитебел, еведзи, ербалæудтайуонцæ, кæддæр ке ниффинста, еци рæнгъитæ:

Сирвæзт ирон зарæг, арвмæ фæцæуы, Сирвæзт изæрдарты. Уаз къохы уазæй. Бархи бæлæстимæ 'рзади бæласæй... Амӕй хуыздӕр амонд уды нӕ хъӕуы.

Гъо, алæмæти арфиаг гъуддаг æй, на номдзуд поэт, публицист, ахсанадон архайæг Хъодзати Мæхæмæти фурт Æхсарæн æ рохс ном æносонгонд ке 'рцудæй мемориалон къжйдоржй. Фал уомжй агъазиаудæр ба е уодзæнæй, æма нæ дзиллæ ин сæ зæрдитæмæ ку есиуонцæ æ курухон фæдзæхститæ, уонæмæ гæсгæ ку ауодиуонца на фидиуазагбал, а исонибонбал. Еци фæдзæхститæй уин уæ зæрдæбæл **жрлжууун кжндзинан еу. Кжд жй нж нури** жноси тжккж райдайжни ниффинста, ужддер е уедиккон гъудите ку бакесайте, уæд нæ хæццæ исарази уодзинайтæ, нæ нури дзамани дæр ахсгиаг æма расагъæс кæнуни аккаг ке 'нцæ, уомæй...

Алли хæдзардзин лæг дæр фæззæги æ фæллæнттæ ку æрæфснайуй, уæд бахинцуй: цайбарца баркада има аравзурдей е бакустей, ци гъеуагите ма еййафуй, ци исаразун ма 'й гъæуй исонибонмæ. Никки ма ракесуй е синхегтеме (адем кæрæдзей фæрци цæрунцæ) - ци бафтудей кене ци не бафтудей уонен ба се къохи, цамай са ес бафанзан, цамай син ей ехуедег бафензуйнаг?

Мах дæр гъæуама уæхæн хæдзардзин лæги хузæн æркастайанæ, кæд дууæ мин анзей дæргъи нæ, уæдта уæддæр инсæй**жимаг** жноси ци исаразтан, ци нин бантжстей, цемейти ан цох, уонеме. Гъеуама равзурстайане не уоди, не зунди, не къохти, на гъомуси фаллантта (уалдар ке кой кодтон, етæ айдагъдæр сæ еу хай жнцж), бабийнонуг сж кодтайанж жма сж уота жвзарстай равдистайана наже жма жнджриккон аджмтжмж, цжмжй къжндзастуг жма къагъдилжуд ма ужн.

Мах уой на бакодтан. Хуарзай намае ци адтей, уомен аккаг аргъ искенун не бафæразтан. Лæгъузæй нæмæ ци адтæй, уобел легъузи игаке не исевардтан. Не 'взаг багъæуай кæнунæн неци исаразтан, нæ киунуге – евегес, енефеххуецег, не 'гъдеутта фудастьда уттай баййивтан, хестар, кæстæр нин нæбал ес, кæстæр-ахидбæл нæбал косæн, æма нæ муггаг исæфуй, никки ма кæрæдзей цæгъдæн, зудæ æма нæбæл кæрæфдзийнадæ бафтудæй. «Кæдæмдæр ма хилæм куырмæй...» Фондзинсæй анземей фулдерей разме куд загъта Къоста, уомей абони никки фуддер уавери ан. Куддæртæй æртулдан XX æноси кæронмæ. Лæуужн нжужг жноси къжсжрбжл. Нж еуетж сӕ фурхъалӕй (давӕггаг мулкӕй!) Хуцауи се фестаг къехтей цевунце, не иннете ба – уæнгсаст æма сæргубур.

Нæ Исфæлдесæг нин еци амонд раттæд æма нæмæ æртиккаг минанзони хуæздер зунд куд ерцеуа!.. Хъодзати Ехсари аци фæдзæхстмæ гæсгæ бафæрсун æнгъезуй: «Цума 'й фегъосдзинан?..»

Ермæг мухурмæ бацæттæ кодта БИЧИЛТИ Алета

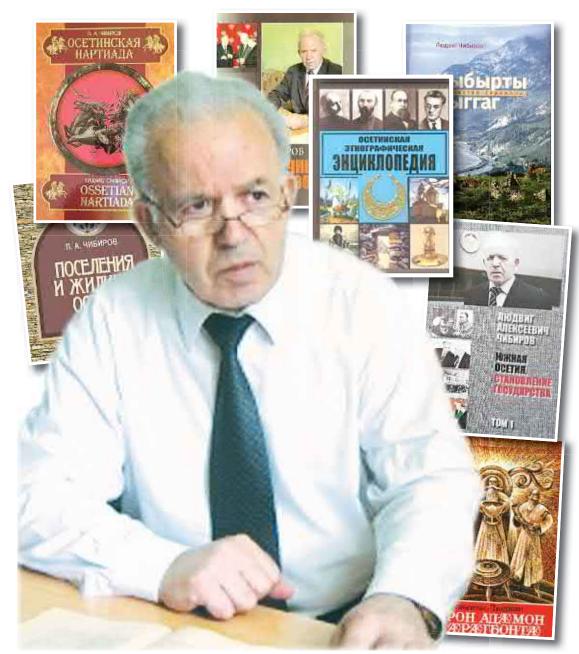
Сæрмагондæй ба ма уой дæр застун гъжуй, жма уоййасжбал агъазиау гъуддæгути архайгæй, уоййасæбæл агъазиау гæнæнтæ æма равгитæ æ къохти уогæй, æ уодиконди менеугутей кецидертæ, ка 'й зонуй, еуцæйбæрцæдæр фендæрхузон æнцæ, уæддæр æгириддæр ин нæ фендæрхузон кодтонца а сайрагдар уодигъаде – хуметег адеймагдзийнаде, цестуарзондзийнаде, рестдзийнадæ. Некæд æма некæци гъуддаги имае ес ана бунати «сау-уорс» кенæ «мæн-дæу», æмхузон уарзон **жма з**ердтагон ин жнцж Иристони дууж хайей аджм еугуржйджр. Æ бон ци ей, е хъаурите ема е 'сфæлдистадон фæггæнæнтæ куд амонунцæ, уотæ кæддæриддæр лæггадæ кодта æма кæнуй абони уæнгæ дæр нæ национ наукæ, нæ адæми фарнæ бæрзонддæр кæнунбæл.

Уæхæн гъуддæгути ка архайуй, уонæн лæдæрд уодзæнæй: е æнцон нæй. Байгъосæнай Людвигæн æ хуæрзæрдхуард æма архайæг, Хонсар Иристони паддзахадон университети профессор Плити Гацирмæ. Е уой фæдбæл уотæ зæгъуй:

– Мæ бон æй федарæй уотæ зæгъун, æма Цибирти Людвиг гургъахъ нæдтæбæл рацудæй, берæ си адтæй урдугтæ, фулдæр ба – хæрдитæ. Зæгъун гъæуй уой дæр: царди нæдтæй некæд фæттарстæй, лæгæрста сæбæл, кодта сæбæл уæлахез...

Цибирти Алексейи фурт Людвиг райгурдæй 1932 анзи Зари гъæуи фæззæги фæстаг мæйи. Астæуккаг скъолай фæсте ахур кæнунмæ бацудæй Цæгат Иристони паддзахадон педагогон институти историон-филологон факультетмæ. Ахур кодта жновуджй, уой хжццж ба ма разæнгардæй архайдта институти æхсæнадон царди дæр. Уомæ гесге фиццаг евзурст ерцудей факультети, фестедер ба институти фæскомцæдесон организаций секретарæй. Фал уæддæр æригон жевзугъд лжхъужни жxемж сайдтонце науки берзендте ема бацудæй Цæгат Иристони наукон æртасæн институти аспирантурæмæ. Æцæг æй кæронмæ каст фæуун ба æ къохи нæ бафтудæй – бийнонтæ фæккæсунгъæуагæ ке адтæнцæ, уома гаста ин аздахга рауадай сæхемæ. Косун райдæдта Цхинвали Туйгъанти Махарбеги номбæл аййевæдти училищей ахургæнæгæй, еци-еу рæстæг ба ма куста Хонсар Иристони паддзахадон музейи историон хайади сæргълæуу**жг**ей лер.

Æ кустмæ гæсгæ имæ ци ихæстæ хаудтæй, уони гъæугæ хузи æнхæст кодта, уотемæй ба æ зæрдæ дзурдта наукон исфæлдистадæмæ. Æма æ бæлдæ исæнхæст кæнунбæл архайгæ дæр кодта

ЕЦЕГ НЕРТОН - ЕЦЕГ КУРУХОН

- архайдта аллихузон наукон мадзелтти, мухури ферезнити дер рестегей-рестегме феззинниуонце е финст ермегуте. Уоме гесге ба лехъуени арехстдзийнедте куд не рагъер адтайуонце. Æма косунме хунд ерцудей наукон-ертасен институтме. Æ агъазиау искурдиаде ема серендзийнадебел дзорег енце е бере наукон ема зонадон ескъуелхтдзийнедте. Зегъен, е кандидатон ема докторон диссертаците иссенце цемедесаг феззинд историон науки.

Æ цардвæндаги æма фæллойни алли рестег дер белвурд дзубандий аккаг жй, уомжн жма алкæцидæр идзагæй-идзагр ӕй аллихузон арфиаг гъуддагутай. Фал нин уоман равга нæййес, уомæ гæсгæ ба цубурæй иской кæндзинан 1967-1993 æнзти туххӕй. Еци æнзти дæргъци Цибири-фурт наукон-ертасен архайди хæццæ ма æнтæстгинæй жнхжст кодта ахурадон-гъомбжладон куст бунæттон педагогон институти студентти хæццæ: райдайæни куд фæсаууонмæ хайади декан, уой фесте адтей бони хайади историон-филологон факультети декан, 1989-1993 æнзти ба адтæй ректор. Людвиг кади хæццæ хаста университети ректори бере вазуггин ема агъазиау ихестей ихесгингенег кадгин ном.

Царди æцæгдзийнадæ уæхæн æй æма адæймагæн æ фæсонæрхæги дæр ка нæ фæууй, уæхæн æййивддзийнæдтæ ин хæссун байдайуй æ карни фæлдесондмæ. Цибирти Людвигæн дæр, кæд алихузон æхсæнадон гъуддæгути æма мадзæлтти ахид архайгæ рауайидæ, уæддæр, æвæдзи, уой æнгъæл ба нæ адтæй, æма политикæ æ карни уоййасæбæл агъазиау хай исуодзæнæй. Фал...

Нæ цитгин Советон Цæдес е 'дзæстуарзонти, æ медбæстон ема ендагон знегти фудвендей ку фехалдәй, уәд тогниккалди æма гъезæмæртти рæстæгутæ ралæудтæнцæ, кæддæр хæларæй ка цардей еци адемтебел, феккæрæдземæ 'нцæ, æма си ке бон куд адтæй, уотæ иннети, сæхецæй жнжхъауржджрти гъезжмарж кæнун байдæдтонцæ. Уæхæн рауадей Хонсар Иристони уавер дер – Гурдзий фашистон разамунд бавналдта æ нихмæ геноцид аразун. Æма Хонсари цæрæг рæстзæрдæ дзилла баладардтанца – гъзуй сæ, еци фидбилизхæссæг рæстæг растзарда, са фидиуазагбал жновуд жма ж сжрбжлтау уодуæлдайæй архайунмæ цæттæ ка уодзæнæй, уæхæн раздзæуæг. Берæ рагъуди-багъуди кæнун сæ нæ багъудай – байагурдтонцæ Цибирти курухон Людвиги. Е дæр æй куд нæ лæдæрдтæй, цæйбæрцæбæл уæззауæй-уæззаудæр уаргъ æма бæрнондзийнадæ райсунæй ихæсгин кæнунцæ адæм. Уæддæр исарази æй, лæдæрдтæй æй: гъæ-уй, æнæмæнгæ гъæуй!...

Цибирти Людвиг Хонсар Иристони сæргъи ци рæстæг адтæй, уой, дзубанди дæр ибæл нæййес, адтæй æгæрон уæззау, тасдзийнæдтæ æма æверхъаудзийнæдтæй идзагæй-идзагдæр... Уидта уони Людвиг, фал æ нифс некæд басастæй, аллирауæн дæр алли хатт дæр адтæй æ тухст æма архайд адтæй адæми æма еумæйаг фидиуæзæги сæрбæлтау.

Цудей рестег, ема уой еййивддзийне дтеме гесге еййивдзийне дтеме гесге еййивдзийне дтеме цудей республики паддзахадон арезти дер. Сейраг Совети ема е Президиуми бести багъудей Парламент, ралеудтей Президент евзаруни доге. Людвиги енезердихудт куст ка ледердтей ема ин рестуодей ка аргъкодта, уони фендадтей, цемей Президент е иссайде. Æма се фенде рацудей...

Цибирти Людвиг Хонсар Иристони Президентæй ци фондз анзи фæккуста, уони дæргъи ин ци бантæстæй, уобæл нуртæккæ нæ дзордзинан – адæм сæ уотемæй дæр хуарз зонунцæ. Æнтæсгæ ба ин, баруагæс уи уæд, берæ бакодта. Фал цæмæдæр гæсгæ иннæ президентон æвзурстити рæстæг фæууæлахез æнцæ æндæртæ...

Нæ зонæн, уой фæдбæл ка куд гъуди кæнуй, махмæ гæсгæ ба, уоми хуарздзийнадæ зингæ фулдæр ес. Уомæн æма Цибирти ахургонден фещей равге е наукон искурдиадæ агъазиау æскъуæлхтдзийнæдтæй раргом кæнун. Æ исфæлдистадон фæллæнттæ (дууинсей киунуги, фондзседемæй фулдæр зонадон уаци) уомæн жнцж ирд жвдесжн. Сж кжцидæрти ранимайдзинан: «Ирон адæмон бæрæгбонтæ», «Кавказы периодикон мыхуыр Ир $\stackrel{\cdot}{\text{ема}}$ ир $\stackrel{\cdot}{\text{еттыл}}$ » (7 киунуги), «Ирон хъæуы социалон культура» (1969), «Осетинское народное жилище» (1970), «Традиционная культура осетин» (2008), «Осетинская Нартиада» (2016) **жма** жнджртж. Людвиги фжрци абони нæ къохи ес «Осетинская этнографическая энциклопедия».

Зæгъун ма гъæуй уой дæр, æма Цибирти Людвиг, куд æцæг искурдиадæгин адæймаг, уотæ 'й берæ аллихузон лæгигъæдти хецау: æй историк, этногрæф, публицист, литературон критик...

Профессор Цибири-фурт ахид архайуй аллихузон дуйнеуон ужржсеуон жма республикон наукон конференцити, конгрессти, жй Цжгат Иристони Хетжгкати Къостай номбжл паддзахадон университети диссертацитж гъжуайгжнжг къамиси Совети иуонг, Владикавкази наукон центри Президиуми иуонг. Абони джр ма иуонгржужгжй косуй Цжгат Иристони гуманитарон-социалон жртжстити институти этнологий хайади сжргължуужгжй.

Фæнди науки къабази, фæнди æхсæнадон архайæг, Людвиг Алексейи фурти алкæддæр хецæн кæнуй гъуддагмæ бацуди æ бæрнон рахаст, уомæн æма ци фарстатæ райсуй æхемæ, етæ сæхуæдтæ фæуунцæ ахсгиаг æма бæрнон.

Аци бæнтти Ири дзиллæ науки æма культури къабæзти архайгутæ, æхсæнадон фронти косгутæ, æ хеуæнттæ, хуарз æй ка зонуй, етæ ин арфитæ кæнунцæ æ дæс æма цуппаринсей анзей берегбони фæдбæл. Е иссæй еума æвдесæн, Иристон, Кавказ, Уæрæсе, фæсарейнаг ахургендте ци устур аргъ кæнунцæ нæ хъазар юбилярæн, уомæн. Иристон лæгау лæгбæл ке нимайунцæ, Иристони исонибони аразгути раст надбæл ка 'фтауй, на истори ама нин на лагдзийнæдтæбæл нин гадзирахаттæй ка цæуй, уонæн аккаг дзуапп ка дæттуй, не 'стур гъуддæгути устур æма разагъди фæдесонбæл ке нимайæн, e æй нæхе курухон лæгау лæг Цибирти Людвиг.

Мах, газет «Дигори» редакций косгутæ нæ газеткæсгути хæццæ дин, Людвиг, зæрдиагæй арфæ кæнæн. Адæм ма дин æнгъæлмæ кæсунцæ дæ берæ нæуæг лæггæдтæмæ, æма дин бантæсæд. Дæхуæдæг æнæнез æма зæрдрохс уогæй!...

Æрмæг мухурмæ бацæттæ кодта КОЛИТИ Витали.

ДИГОРÆ

КЪУСРАТИ Анатолий, Уæрæсей наукити Академий Дзæуæгигъæуи наукон центри разамонæг, профессор: «Евгъуд æноси 90-аг æнзти райдайæни Хонсар Иристон зин уавæри ку бахаудтæй, тугъди тæмæнæй сабурдзийнадæмæ надбæл разæнгардæй цæунмæ ку æрлæудтæй, уæд еци ахсгиаг рæстæг республики сæргъи æрлæудтæй Цибирти Людвиг. Æма фидтæлтæй байзайгæ хебæлхуæцундзийнадæ

ΑΛΙΙÆΜÆΗΔÆΡ PACTΔÆΡ ΤÆΡΧΟΗΓÆΗÆΓÆÑ PÆCTÆΓ...

НÆ АДÆМИ ЕУДЗИЙНАДИ СÆРБÆЛТАУ НÆ НАЦИОН ИНТЕЛЛИГЕНЦИЙ ХЪАЗАУАТ XX ÆHOCИ 20-аг ÆH3TИ

Еугур адæмти историй дæр уиде се карни истахт ема ерхауд, исæндедзуни æма раууати рæстæгутæ. Историй недзаманти хабæрттæ рафæлдахæ-бафæлдахе не кенгей, зегьун гьеуй уой, жма XIX жноси дуккаг жмбес æма XX æноси райдайæн иссжнцж нж аджми культурж жма нæ национ гъудикæнуйнадæн æ Исæндедзæн догæ. Национ хелæдæрунади ирæзтбæл гъуди кæнгæй, цæститæбæл рауайунцæ берж наукон, уодварнжбжл гъудигæнæг. тугъдон интеллигенций минæвæрттæ. Етæ лæудтæнцæ нæ финсуйнади, скъолай ахуради, рохсади, æ истори æма культурæ ахур кæнуни райдайæни. Уонæй еуетæн (Æгъузати Иуане, Колити Аксо, Дзасохти Гино) этнос адтæй хеуон, иннетæн (Шегрен, Пфаф, Миллер...) – æцæгæлон, æ хæцца фембалданца фиццаг хатт. Фал уæддæр, хатгай сæ цардæн тæссаг уогæй, къурцдзæвæнти сæрти хезгæй, кустонцæ нæ адæми хуарздзийнадæн, талингæй ей рохсме кодтонце, культуре, ахурадæбæл æй æфтудтонцæ, зиндзийнæдтæ 'взаргæй.

Андрей Шегрен Иристони хуæнхти æрмæгутæ æмбурдгонд ку фæцæй, уæд мæнæ ауæхæн зæрдæмæгъаргæ гъуди загъта: «Æз Кавказæй зæрдирайæй рандæ дæн, ци гæнæнтæ мин адтæй, етæ мæ къохи ке бафтудæнцæ, еци нифси хæццæ. 1837 анзи кæрони Петербургмæ æрбаздахтæн, мæ еу цæстæй æгириддæр нæбал уингæй, мæ къæхтæ æма мæ къохтæ басудæнцæ, уотемæй. Фал жржмбурд кодтон берж гъжздуг жрмжгутж ирон жвзаги грамматикон аржзти туххжй...»

Рагъуди кæнетæ, æрцæуæггаг, æцæгæлон бæстаг ахургонд нæмæ 'рцудæй, æхе дæр ма фæссæйгæ кодта, фал уæддæр æ рæстуодæй нин ци хуарздзийнадæ исаразун исфæндæ кодта, е æ къохи бафтудæй.

Размæцуд интеллигенций минæвæрттæн сæ хъиамæттæ дзæгъæли нæ фæцæнцæ, æнтæстдзийнæдтæ сæ къохи бафтудей. Уаруни фесте зокъоте куд фæззиннунцæ, уотæ сауæнгæ идард хуæнхаг гъæутæй дæр кæмидæрти фæззиндтæнцæ скъолатæ. Уой фæсте фæффулдæр æй, кæсун-финсун ка базудта, уони нимæдзæ, интеллигенций бæрцæбæл зингæ хузи бафтудей. Денценен райсен тугъдон къабазæ. XIX æноси кæрони бæрæггæнæнтæмæ гæсгæ, Иристони алли 130 мин цæрæгемæй рацудæй 2580 афицери, уонæй 52 иссæнцæ уруссаг æфсади инæлартæ. Айдагъ дууæ мæздæггаг гъæуемæй – Ново-Осетинская **жма Черноярскайжй рацуджй 12** инæлари, 29 болкъони æма Георгий дзиуари 300 кавалери.

Уæлдæр æрхаст цæветтонтæ 'нцæ ефстаг æвдесæнтæ нæ адæми раздæри культури ирæзти туххæй. Е адтæй Иристони советон цардарæзт æрфедар уни размæ. Иристони еци рæстæг лæмбунæг æвдист æрцудæй наукон-публицистон литератури, æма ибæл нуртæккæ нæ дзордзинан.

Инсæйæймаг æноси 20-аг

жнзти хабжртти туххжй нуртжкке ку дзорен, уед, не гъудиме гесге, уонеме ертасгути рдигей дер гъжуама уа фулдер гъосдард.

Аци раужн мах зжегъуйнаг ан айдагьдер Цегат ема Хонсар Иристони интеллигенций минавæртти æмгустдзийнади туххæй еумæйагнацион ахсгиаг фарстати, кæцитæ адтæнцæ: финсунадæ, ахургæнæн киунугутæ исаразун, **жнахургонддзийнадж** райеуварс кæнун, скъолай ахурадæ ирæзун кæнун, фольклорон æрмæгутæ æмбурд кæнун... Советон цардарæзт æрфедар уни размæ Цæгат æма Xонсар Иристони адæми медастæу бастдзийнадæ лæмæгъ адтей; ембалденце айдагьдер адæми хецæн минæвæрттæ. Уой дæр сæрдигон æфцæгти сæрти хезгæй. Цæгати ци устур æмбурдтæ арæзт цæуидæ, уонæми хонсайраг минæвæрттæ ахид нæ уиуонца. Фулдар са фембалдтита адтæнцæ Тифлис æма Гури. Аци сахарти сæхецæн агурдтонцæ куст, ахурдзийнаде райсуни бунетте. XX æноси фулдæр уиуонцæ Тифлиси ци ирон Рауагъдон æхсæнаде ема драмон къуертте феззиндтей, уоми адтенце цегатаг **жма хонсайраг иржнтти нжмттж.**

Советон цардарæзт æрфедар уни фæсте Цæгат æма Хонсари æмгустдзийнадæ исхизтæй нæуæг, бæрзонддæр æмвæзадæмæ, хъæбæрдæр косун райдæдтонцæ æнахургонддзийнадæ райеуварс кæнуни, адæми культурон æмвæ-

задæ фæууæлдæр кæнунбæл. Кæд Иристони дууæ хаййи аллихузон цæдесон республикитæмæ хаст æрцудæнцæ, уæддæр се рахастдзийнеедти феззиндтей фулдер емезмелд. Енгом **жигустдзийнади** н**жужгдзаут** иссæнцæ нæ финсгутæ. 1927 анзи Хонсар Иристони цæун райдæдта журнал «Фидиуæг». Е иссæй Иристони еу рауагъдадон оргæн. Финсгути хъаурите куд байеу енце, уомæн æвдесæн æй Иристони финсгути еугонд съезд арæзт ке 'рцудæй, е дæр. Арæзт ба æрцудей Цегат ема Хонсар Иристони исфелдистадон емгустдзийнади туххей генентен евдесен ей Ирон историон-филологон æxcæ-**жхсжнади** архайд.

Ирон историон-филологон ехсенаде феззиндтей 1919 анзи апърели Дзеууегигъеуи. Уой искондме бацуденце Дзагурти Губади (фиццаг сердар), Æлборти Барис, Бекъойти Георги, Дзанайти Никъала. Е адтей адемон ахуради хайади исконди медеге. Æрте анзей фесте ей банимадтонце Уересов

Хонсар Иристони интеллигенций минæвæрттæ, ке зæгъун æй гъæуй, зудтонца аци ахсанади исарæзти æма архайди туххæй, æма сæ фæндадтæй уæхæн æxсæнадæ Хонсари дæр исаразун. Фал Ирон историон-филологон **жхс**жнади исарæзти фиццаг æртæ анзи (1919-1921) Xонсар Иристони æрцудæй карз цаутæ: советон хецаудзийнадебел тох рахизтей граждайнаг тугъдме. Уомж гжсгж Хонсари ужхжн гжнæнтæ нæма адтæй.

Граждайнаг тугъд жнхжст нема фещей (Хонсар Иристони автономон област Гурдзий исконди исаразунæй мæйæ раздæр), уотемæй 1922 анзи 2 феврали уæхæн организаци арæзт **жр**цуд**ж**й Хонсар Иристони д**ж**р исхудтонцæ 'й «Наукон-литературон æхсæнадæ». Æ исаразгута адтанца интеллигенций зундгонддер архайгуте, (сейрагдæр Цхинвали педагогон техникуми минæвæрттæ) Уанети Захар, Бегизати Чермен, Хъулати Созурухъо, Тедети Герас, Кости Бидзина, Санахъоти Гаврил, Хæникъати Никъа. Фиццаг æмбурди зурстонце разамунд (Уаней-фурт, Санахъой-фурт, Дзаттиай-фурт), ревизион къамис, уомæй бундор æвæрд æрцудæй Хонсар Иристони наукон æма литератрон нисанмæарæзт архайдæн.

Идарддер дууе ехсенади кодтонца жмгуст, караждзей ладæргæй. 1924 анзи арæзт æрцудей Цегат Иристони автономон облæст, æма нæуæг нисантæмæ гæсгæ, историон-филологон ехсенаде Ревкоми унаффей æййивд æрцудæй æма 'й исхудтонце «Ирон центрон наукон-ертасæн бæстæзонæн институт». Аци институт 1925 анзжй фжстжмæ иссæй бюджетон организаци. Æ исаразуни гъуддагмæ агъазиау байвæрæн бахастонцæ: Бутати Хъазбег, Абайти Васо, Кокити Георги, Евгений Крупнов, Борис Скитский, Евгения Пчелина.

Еци анз Наукон-литературон ехсенади ном еййивд ерцудей ема иссей Цегат Иристони бæстæзонæн æхсæнадæ. Дууæ анзей фæсте, 1927 анзи, еци ехсенади бундорбел Хонсар Иристони Центрон жнхжстгжнжг комитети унаффей исевзурдей Хонсар Иристони бæстæзонæн наукон-ертасен институт. Анзи фæсте æй исхудтонцæ «Хонсар Иристони наукон-æртасæн институт. 1944 анзи конд æрцудæй Гурдзий наукити Академий системæмæ. Абони ба е æй, аци рæнгъити автори хъеппересей, хессуй Уанети Захари ном.

Æхсæнади ихæстæ æмхузон ке адтæнцæ, уомæ гæсгæ правлений иуонгта косга дар кодтонца еумæ, архайдтонцæ еумæйаг национ гъуддæгутæ (фиццагидæр, ахуради къабази), кæрæдзей худтонца се 'мбурдтама, еуайеу хонсайрæгтæ ба бацудæнцæ Ирон историон-филологон разамунди искондмæ. Зæгъæн, 1920 кодмæ бацудæй Къостай «Ирон фæндур»-и цензор Джиоти Никъала. Е иссей правлений зинге лаг. Зундгонд жнцж, жхсжнади правлений æмбурди ци дууæ доклади искодта, етæ.

Æ фиццаг доклад «Иристон жма иржнттж (географион очерк)» адтжй уоййасжбжл устур жма байахжста жхсжнади дууж жмбурди.

Е доклади Джиоти Никъала байамудта Иристони арæнтæ Кавкази хуæнхтæн æ дууæ фарсбæл, æ зæнхи асæ, цубурæй зонæндзийнæдтæ æрхаста æ æрдзигъæди, цæрæгойти туххæй. Докладгæнæги гъудимæ гæсгæ, Хонсар Иристонмæ æнгъæлмæ кæсуй

бундорбæл. Уомæн адтæй устур

нисанеуæг, цæмæй æнахургон-

ддзийнада кунаггонд арцауа,

фæббæрзонддæр уа адæми куль-

тура. Ахиддар цагаттагта са

унаффитæ æрвистонцæ Хонсар-

мæ, хонсайрæгтæ ба – Цæгатмæ,

рецензите себел финстонце,

сæ гъудитæ зæгъиуонцæ. 1922

анзи райдайæни цæгаттæгтæ

ирон графики проект ку райстон-

цæ. уæд сæ Хонсар Иристони

æмкосгутæ ба уомæн дзуапп pa-

вардтонца са финстагай, про-

ектбел енегьеней исарази

уогæй, бахастонцæ сæхе æййив-

зæрдæмæдзæугæдæр исонибон, кæд æфцæги сæрти над арæзт æрцæуа Даргъ-Къох-Зæрæмæг-Къарели 'рдæмæ, уæд.

Ами докладæй еуварс рахезæн æма нæхецæй бафтауæн. Революций размæ рæстæгути Иристони Цæгат æма Хонсар кæрæдзей хæццæ æмдзæхдон нæ кодтонца, айдагъдар дууердигей хуенхребунти гъеути еугай царгута карадзей ханца амбалдæнцæ, фал еци фембæлдтите уоййасебел ахедге не адтæнцæ, нециуавæр гъуддагбæл зиндтæнцæ.

Цæгаттаг ирæнттæн сæ фулдæр хуарз цæстæй нæ кастæнца хонсайраттама (ка 'й зонуй, фурмæгур сæ ке æнгъалдтонцæ, уæдта сæ национ хуæдхузæдзийнаде фесафтонце, зегъге, гъудима гасгае). Еци уаваер зундгонд адтей докладгенег Джиоти Никъалайæн, æма цæмей уоте не адтайде, уой туххей е доклади феннисан кодта: «Хуæнхти фæсте æрдæгстонг **жрджгиржнттж** нж цжруй, фал хузæнон цæрун ка фæразуй, ужхжн жцжг иржнттж. Етж сж цардиуага жма жгъджутта, саужнгж сж аджмон дзурдиуагж дер багъеуай кодтонце кедзосей...» Джиой-фурт ци денците **жрхаста**, ет**ж** еу**ж**й-еу иуонгт**ж**н иссенце ецег ергомзердедзийнаде. Джиой-фурти доклади фæдбæл æ гъудитæ загъта Гæздæнти Л. Æ радзубандий е 'ргом раздахта доклади æртæ цæветтонемæ: хонсари цæргутæ еугурæйдæр ирæнттæ ке 'нцæ, ирон æвзаги кæдзосдзийнадæ, фæзи æрцæруни тундзундзийнадæ. XX **жноси** райдай**жнмж**, ф**жсхон**х цæргутæ багъæуай кодтонцæ се 'взаг, еумæ ци бунæтти цардæнцæ, айдагъ уоми нæ, фал гурдзиæгти хæццæ ци гъæути цардæнцæ, уоми дæр.

Джиоти Никъалай дуккаг доклад хундтей «Цегат ема Хонсар Иристони культурон-экономикон æмрахастдзийнæдтæ». Ка има игъуста, уонама исавзурун кодта устур цæмæдесдзийнадæ **жма буцжу дзубанди**.

Бустæги æнгомæй дууæ **жхсжнади кустонцж** 1922 жма 1923 жнзти. Архивон гжгъждитæмæ гæсгæ, еци цирендзийнадæ баст æй Тибилти Александри ном æма архайди хæццæ. Е иссæй зингæ архайæг, куд Цæгат Иристони, уотæ Хонсар Иристони æхсæнади дæр... 1920-1933 **жнзти** е адт**ж**й Ц**жгат** Иристони **жма з**ердиагей архайдта Ирон историон-филологон жхсжнади гъуддӕгути. 1924 анзи разамунд лæвардта Хонсар Иристони наукон-литературон жхсжнаджн. Æ разамундæй æхсæнади иуонгтæ устур куст бакодтонцæ нæ адемон исфелдистади гъездугдзийнæдтæ æмбурд кæнуни, нæуæг алфавит исаразуни, нæ национ æвзагзонунади фарстатæ æртасуни гъуддаги.

Гуманитарон фарстатей уелдай Хонсар Иристони æхсæнадæ иситинг кодта бунæттон æрдзи гъæздугдзийнæдтæ ахур кæнуни фарстатæ. Æхсæнади хъæппæресæй Хонсар Иристонмæ рабалци кодта зундгонд ахургæндти къуарей арезт комплексон экспедици. Уой фæрци наукон æгъдаужй бæрæггонд æрцудæнцæ нæ региони æрдзи гъæздугдзийнæдтæ, æрмæгутæмæ гæсгæ уагъд **жрцуджнцж жртжтомон** киунугæй – «Хонсар Иристони кустадон тухтæ». Æхсæнади хъæппæресей Хонсар Иристонме хунд ерцудæнцæ ахургæндтæ Фæскавказаг наукон ассоциацийей. Ете дæр рауагътонцæ киунугæ «Труды ЗНА. Юго-Осетия» (Тифлис 1925 анз). Уордеме бацуденце Г.Чурсини зундгонд этнографион очерк «Ирæнттæ», Меликсет-Беки статья «Туаллаг Иристони этнологи æма археологи» æма æндæр **жрмжгутж**.

«Ирон æрхуæцæн нисæнтти туххæй»..

Евзагзонунади тематикæй фестеме ма Ехсенади ембурдти дзубанди кодтонца Кундухати Мусси, Мамсурати Темирболати поэзий, ехсенадон бунетти уруссаг æвзагæй ирон æвзагмæ рахезуни туххæй (Æмбалти Цоцко). Æхсæнадæ куста ирон театралон аййевадæ, адæмон музыкæ, аййевадон литератури уадзимисте ертасунбел...

Æхсæнади иуонгтæ Иристони Хонсари дæр æма Цæгати дæр устур куст бакодтонца цъухайдзорга адамон исфалдистади бундайрада жмбурд канунма.

цуджнцж зундгонд тауржхъгжнгутæ: Сланти Гаха, Хъалæгати Иналдихъо, Хъубадти Елхъан, Уæдати Хъубади æма æндæртæ. Уони радзубандийæй таурæхътæ финстонцæ Дзагурти Губади, Гарданти Михал, Æмбалти Цоцко жма жнджртж. Еци нисани хæццæ Цхинвалмæ дæр æрбахудтонцæ кадæнгитæгæнгутæ Джусойти Кудзай, Губати Дзаккой, Бегизати Леуани, Гаглойти Яши, Абайти Цицкай **жма жнджрти.** Сж тауржхътж син финстонца Бегизати Леуан, Гæззати Лади, Карсанати Васили, Гæдиати Петр. Е адтæй устур

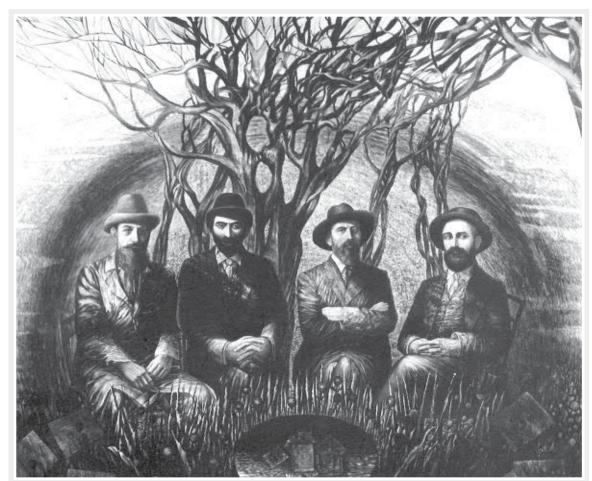
патриотон гъуддаг.

ддзийнæдтæ. Латинаг графикæмæ рахезунмæ Цæгати æма Хонсари фæззиндтæнцæ фиццаг абети киунугутæ. Æхсæнади еу æмбурди уонæн Тибилти Александр искодта лæмбунæг критикон æpкаст. Дууж жхсжнадей еумжйаг куст уота жвард арцудай, ама 1924 анзи сæ зæрди адтæй еугонд съезд исаразун Цæгат æма Хонсар Иристони автономон облести адемон ахуради фарстати фæдбæл. Фал Ирон историон-Иристони наукон-ертасен институт исаразун ке исфæндæ кодтонца, уома гасга еци фарстабал нæбал дзурдтонцæ. Кæронбæттæни нæ

зæгъун ей: инсейеймаг еноси 20-аг жнзти Цжгат жма Хонсар Иристони национ интеллигенций хуæздæр минæвæртти архайд адтай жнтжстгин. Аразт жрцуджй национ алфавит латинаги бундорбæл. Уомæй пайдагонд цудæй 1937 анзи уæнгæ, Цæгат Иристони уруссаг алфавит федаргонд æрцудæй, Хонсари ба – гурдзиаг. Арæзт æрцудæнцæ дамугъатæ æма ахургæнæн киунугутæ, грамматикæ, растфинсуйнади æгъдæуттæ. Æмбурдгонд æрцудæнцæ адæмон исфæлдистади берж жрмжгутж, дзурдужттж... Æхсæнадти архайдæн устур аргъ искодта Абайти Васо: «Еци æxсæнадтæ бакодтонцæ ахсгиаг æма агъазиау куст, æма ин гъæуй аргъ кæнун. Еци кусти фæрци Цæгат Иристон æма Хонсар Иристони автономон облести цубур рестегме мадделон евзагбел жнахургонддзийнадж нжбал адтæй».

Уомей уелдай, Æхсенадти устур жнтжстдзийнаджбжл банимайæн ес. фольклорон æрмæгутæ **жржмбурд** к**жнунбжл** уодужлдай куст ке бакодтонца ама са наукон æгъдауæй ке бабийнонуг кодтонцæ, уой. 1925 анзи уагъд **жрцуджй** фольклорон **жрмжгути** фиццаг том. Анзи фæсте еци киунугута трвист арцуданца, Советон Цæдеси киунугутæн Парижи ци равдист адтей, уордеме. Равдистма ербацудай французаг мифолог Жорж Дюмезиль. Киунугути æрмæгути хæццæ ку базонга 'й, ужд е ж царди иссжй цахгарма фаззелан растаг: е 'ргом раздахта Нарти кадæнгитæма жма иссей се зундгонддер, номдзуддæр æртасæг. Абони нартзонунади наукæн æнæ Дюмезили наукон куститæ, æвæдзи, базонæн дæр нæ уидæ.

ЦИБИРТИ Людвиг, историон наукити доктор, профессор.

Нæ номдзуд хузæгæнæг ДЗИУАТИ Батраз æ аци хузæ исхудта «Байзайæггæгти хæццæ дзубанди». Исхузж си кодта нж номдзуд рохситаугути, кжицитж уодужлдайжй хъазауат кодтонцж нж Иристони райдзастдер исонибони, не исуйнаг фелтерти амонди сербелтау.

Цæгат æма Хонсар Иристони Æхсæнæдти æмбурдти фиццаг жнзти докладтж кодтонцж **жевзагзонунади** фарстати ф**ж**дбæл. Уотæ ку зæгъæн, æма евгъуд жноси инсжйжймаг жнзти **жв**ерд **жрцуд**ей наукон иристойнаг зонунадæн, уæд е устур загъд на уодзанай. Уоман ама ацагæйдæр уотæ адтæй, уой фæдбæл берæ дæнцитæ æрхæссæн ес. Зæгъæн, Туйгъанти Махарбег бавдиста æ проект нæ маддæлон æвзаги графики туххæй, фал си фагæ бундорон хатдзæгтæ ке на адтай, уома гасга фулдар рахуестенце латинаг графики фарс. Æхсæнади æмбурди ахсгиаг адтей фарста евзаги туххей. Байгъустонца профессор Æлборти Бариси докладмæ «Эволюция осетинских письмен: примерная осетинская графика» жма студент Абайти Васой (æ фиццаг наукон доклад) «Цавд ирон æвзаги», Дзагурти Губадий «Нæуæг иристойнаг графикæ латинаги бундорбæл».

Æнæзæгъгæ нæййес, Тибилти Александр ирон литературон æвзагбæл ци уацтæ ниффинста, уони туххæй: «Ирон орфографи», «Ирон орфоэпий фарстатæ»,

На адами уодварни культури уонæн адтæй аккагдæр бунат. Уомæ гесте не национ фольклористики фиццаг æртасæн куститæ дæр Нарти эпоси туххей адтенце: «Ка 'нцæ Нартæ» (Туйгъанти Махарбег), «Нæртон зарти равзурди фарстай туххæй» (Къубалти Александр), «Нарт æма Нарти кадæнгити фарстай фæдбæл» (М. Рклицкий), «Термин «Нарт» (Æлборти Барис).

Фольклорон æрмæгутæ æмбурд кодтонцæ Хонсар Иристони дæр. Еци кустæн ами разамунд лæвардта æма зингæ æнтæстита ж къохи бафтудай Тибилти Александрæн. Æ редакцигондæй, раздзубанди жма комментарити хæццæ мухури рацудæнцæ фольклорон уадзимисти æртæ томи: «Нарти кадæнгитæ», «Даредзанти таурæхътæ, мифтæ æма бунæттон кадæнгитæ», «Аргъæуттæ ема бацеу-бацеуте». 1936 анзи рацудæй æмбурдгонд «Хонсар Иристони фольклор».

Дууж жхсжнади джр фольклорон æрмæгутæ бунæтти æмбурд кодтонца ахсанади еугур иуонгтæ. Цæгат Иристони уой фæдбæл Дзæуæгигъæумæ хунд

Æ фиццаг декреттæй еуеми советон хецаудзийнада национализаци искодта скъола. Еци фарстабæл дзубанди кодтонца Ехсанади правлений. Ирон **жрмжгути** аци фарстай фждбжл загъд ес: «Фарста ист æрцудæй Советон хецауади декретмæ гæсгæ маддæлон æвзагбæл ахур кæнуни туххæй æма ибæл загъд **жрцуджй алливжрсугжй Хонсар** Иристони минæвæртти хæццæ». **Ж**мбурди архайгути гъудимæ гæсгæ, национализаци гъæугæ гъуддаг жй политикон, педагогон, национ-культурон æгъдауæй. Фал техникон зиндзийнæдтæ хинцгæй, (нæййес ахургæнæн æрмæгутæ маддæлон æвзагбæл, нæ фагæ кæнуй ахургæнгутæ) национализаци кæнун гъæуй минкъийгай, маддæлон æвзаги равгитæ тухгиндæр кæнгæй.

Дууæ æхсæнади дæр 1922 æма 1923 æнзти дæргъи кустонце Советон Цедеси Центрон Æнхæстгæнæг Комитети фарсмæ арæзт нæуæг алфавити Еугурцæдесон комитети амундмæ гæсгæ, исаразтонце не мадделон евзаги алфавит латинаг графики

Искурдиаджгин наукон жртасжг УАРЗИАТИ Савелийи фурт Вилени райгурдбжл 6 ноябри исжнхжст жй джс жма жртинсжй анзи (1952-1995). Уой фæдбæл Цæгат Иристони гуманитарон æма социалон жртасжнти институти жржги аржэт жрцуджй ж номержн изжр, адтжй си е 'мкосгути имисуйнжгти киунуги презентаци джр.

НАЛАТ АДЕЙМАГИ МИУТЕЙ ДЕХЕ ГЪЕУАЙ КЕНЕ.

На газети раздар дар ма куд финстан, уотемай на рагфидталта са таурахъти ама амбесонди хабæртти æвдесиуонцæ царди æцæгдзийнæдтæ æма хецæнæй адæймаги уодиконди менеугутæ. Уой дæр уомæ гæсгæ, цæмæй сæ цардарæзт алцæмæй дæр æнхæст уа, цæмæй, ци сæ бахъор кжна, уомжй сжхе гъжуай кжнунгъон уонцж, цжмжй си фжлтжртж зунди хай есонцж, сж карнæ æнтæстгинæй æма федауцæй аразунгъон уонцæ. Æма нæ газети рæстæгæй-рæстæгмæ ци таурахъта ниммухур канан, ета дар, махма гасга, зундамонанан баззунца. Загъан, мана абони ци дууж тауржхъи бакжсдзинайтж, уони хузжн. Исистан сж, «Ирон аджмон исфжлдистада», застъга, амбурдгонди дуккаг киунугай (амбурдгонд бацатта кодта Саластати Зойа). Мухур са канан, уоми куд финст арцуданца, уотемай.

ÆРТÆ 'НГАРИ

Еу гъæуи адтæй æртæ 'нгари, лæхъуæн-лæгтæ; еумæ исирæзтæнцæ æма сæ фуруарзонæй кæрæдзебæл бухст дæр нæ фæразтонцæ. Биццеутæй еумæ гъазтонца, ку исиразтанца, уæддæр еумæ хаттæнцæ. Хуарз ракæнунмæ уæд, лæгъуз ракæнунма уад – са еу иннемай хуæздæр адтæй. Еу кæми адтæй, уоми сæ еу иннебæл гъæунги фембаллей, ема исфенле кодтонца се 'ртиккаг лимаени бабæрæг кæнун. Иссудæнцæ ин æ хæдзарæмæ æма имæ багъæр кодтонца. Са гътрите рауадай æ уосæ æма син загъта:

– Уæ лимæн ами нæй, гъæдеме рандей, фал е хедзаре ба ами 'й, жма рацотж меджг-

Басæхудта хæдзарæмæ **жма сж хуарз фжууидта.** Бахуардтонцæ, баниуазтонцæ, райарфæ кодтонцæ æма рандæнцæ са хадзарттама. Уаланга са лимæн дæр гъæдæй æрцудæй æма ин æ уосæ загъта:

– Дæ лимæнтæ дæбæл нæбал бухстæнцæ æма дæ агурдтонцæ. Æз сæ медæгмæ бакодтон ема се, ме бон куд адтей, уота фазууидтон.

Лæг ниххудтæй æма загъта: Æз мæ лимæнти зонун: сабур бадунæй бауæгæ 'нцæ æма лагъуз раканун са зардабал æрифтудæй. Зæгъæ, ами ку бадтæнцæ, уæд цирдæмæ фулдæр кастæнцæ?

- Фулдæр тохонамæ кастæнцæ, зæгъгæ, – загъта уосæ. – цума жфсжрми кодтонцж, уотж.

Лæг ниххудтæй æма загъта:

– Æз зонун мæ лимæнти ема ете дзегъелкаст тохонамае нае кандзанаения. Яресае цахгун фарс уордигай ама 'й кири баримæхсæ, кенæдта 'й,

исон ку æрбон уа, уæд нæбал ис-

сердзæнæ. Уосе фарс ериста ма 'й кири нихгæдта. Æрæхсæвæ 'й, æма лаг ама уоса ниххустанца. Дууж лимжни ка адтжнцж, етж **ж**джуагж исфжндж кодтонцж цахгун фарс радавун ама си исæхсæвæр кæнун. Бахизтонцæ, цалæнмæ сæ лимæн бафунæй æй, уæдта иссудæнцæ æма сæ еу исхизтæй тохонамæ, - уоми агорун байдæдта цæхгун фарс. Ку ней иссирдта, уед е зерде фæггурусхæ 'й, байримахстонцæ,

зæгъгæ. Æрлæстæй тохонайæй хæдзарæмæ æма талинги туххӕй иссирдта лæг æма уоси сæ хуссæни. Сабургай сæмæ бабурдей, ехе еркъоле кодта ема сосæггай уосæн æ гъоси дзоруй:

- Ци фæккодтай нæ фарс, байримахстай, æви байронх дæ?

хуссигъелдзегей Уосæ кеми базудтайде, е лег ей фæрсуй, æви нæ, æма дзоруй:

- Нæ байронх дæн. Байри-

- Ниммæуадзæ хуссун. Нуртæккæ дин ку загътон, байримахстон, зæгъгæ. Лæг фæггурусхæ 'й жма рагжпп кодта ж хуссжнай, бауадай кирама ема си ци иссирдтайдæ?

> Ниффинстонцæ 'й Туккати Соламан ама В. Миллер. Æ радзорæг бæрæг нæй.

сæууон къæрнæхи хæдзарæмæ тикиси уаст бакодтонцæ.

Мадæ дæр еу усмæ неци исдзурдта, ку нæбал си фæразта, уæдта сæбæл фæгъгъæр кодта:

Уцит, де бундар федте, фидтæ сумах рази уагътон, æрбауасетæ, зæгъгæ. Етæ дæр бабæй бауастонцае, е дар бабай науж-

– Уцит, нæ тохъули фидтæ кири, дæгъæлтæ ба мæ нивæрзæни ниввардтон, сумах исонмæ дæр уасетæ, – зæгъгæ, æхуæдæгка ниффунæй æй.

Къернехте дер бацуденце **жма уоси нивæрзæнæй дæгъæл**тæ райстонцæ, кирæ исигон кодтонце ема фидти хецце ниффардæг æнцæ.

Æ фурт ку 'рцудæй, уæдта ин

мæ ниххизтæй æхе гъуди.

Ехсеууон ба фидте фестемæ исхъæртун кодта.

Наронте дер уой куд не балæдæрдтайуонцæ æма кæрæдзема ниццанца. Ехсаууон ба а мадæн ниффæдзахста:

– Мабал баууæндæ, – зæгъ-

Инна ехсава бабай ехсаууон рандай жндар гъжума. Наронтæ ба иссудæнцæ æма уосæн фиццаг æхсæви куд бакустонцæ, уотемæй бабæй ин æ фидтæ радавтонцæ.

Уæд бабæй æхсæууон уой ку базудта, ужд сж фжсте ранджй **жма сж Мжцути ниййафта жма** унаффа кодтонца, ахсава ама бон кæрæдземæй куд цох кодтонцæ, уотæ:

– Фæббон æй æма бал мæнæ еци уобайма баласан, запьгæ. Æхсæууон, етæ ци уобаймæ загътонца, уордама баластай æма æхе марди хузæн никкодта, æ цæсгон ба сикъитæй ниххурста.

Наронте уобайме бацуденца ема фезонгута канунбал истумугъ жнцж, сж цирагъ ба еци марди гъелеси ниццавтонце. Еу рестег себел ку рацудей, уед **жхсжууонбжл** цирагъи къеуж æртагъдæй æма е 'цæгæй «уæу», зæгъгæ, нигъгъæр кодта.

Наронта фаттарстанца, мæрдтæ исæрра 'нцæ, зæгъгæ. Ледзуни фæцæнцæ æма уобайи дуарбæл ниххастæнцæ.

Æхсæууон ба сæбæл лæги хъеппелтей хефтитей ралеудтай, уадта райервазтанца. Ахсæууон ба фидтæ фæстæмæ райста, ема име уедей фестеме нарæнттæ нæбал бандиудтонцæ.

УЗУНИ УАЙДЗÆФ

Изæдтæ еумæ хæдзарæ искодтонцае, дуйнебаел хуаздаер хæдзарæ некæми адтæй, уæхæн хæдзарæ. Изæдтæ кувд искодтонца, ама дуйней адамта арамбурд жнцж. Хждзари фжххжтиуонца ема ибал дес кодтонца. Уæд æрæгиау узун æрбацудæй жма берж фжххаттжй хждзари. Хатт ку фæцæй, уæдта 'й бафарстонцæ:

> - И, куд, ӕй,узун, хæдзарæ? Узун жнай-жной фжккодта:

– Цæй хæдзарæ 'й, Сафа кæми нæййес, Майрæн кæми нæййес, цӕй хӕдзарӕ 'й?

Иннæ адæм ниддес æнцæ, уой ци хонуй, зæгъгæ. Уæд син еу загъта:

- Сафа хонуй режис - аге **жв**ерен, Майрен ба хонуй уосе хæлзари æфсийнæ.

– Загътонцæ:

– Узун нæбæл фæхъхъæбæрдæр æй.

Ниффинста 'й ТЕМИРАТИ

Данел. Æ радзорæг бæрæг

НÆ ФИДТÆЛТИККОН ЦАРД – ХУЗÆГÆНÆГИ ЦÆСТИНГАСÆЙ

Нӕ адӕммӕ ци берӕ ӕгъдӕуттӕ ӕма фӕткитӕ адтӕй, етӕ аллихузон адтӕнцӕ: кӕцидӕртӕ си дзилли зæрдæмæ цудæнцæ, кæцидæртæ ба сæмæ фауйнаг кастæнцæ. Е уæлдайдæр рабæрæг уидж еумжйаг мадзжлтти ржстжг. Ужхжн мадзжлттжй еужй ж хузжгонди равдиста нж зундгонд хузæгæнæг АБИСАЛТИ Юрий.

махстон кири, æма 'й нихгæдтон. Е дæр бабæй æй фæрсуй:

- Дæгъæлтæ ба кæми 'нцæ, кæми сæ баримахстай?
- Уæртæ къелабæл, зæгъгæ, имæ дзоруй уосæ. Къæрних сабургай бацудæй къеламæ, райста дæгъæлтæ æма кирæй цахгун фарс исласта: исластай бабæй фæстæмæ тохонай, æма е 'мбали хæццæ сабургай рафардæг æнцæ. Къæрних ку фенда 'й, ужд хждзари хецауи джр Хуцау фегъал кодта жма ж уоси исхуайуй:
- Кæми 'й нæ фарс, байримахстай? - зæгъгæ. Уосæ рамæстгун æй æма ибæл фæгъгъер кодта:

ÆXCÆYYOH ÆMA HAPOH КЪФРНАХТА

Еу æхсæууон æма дууæ нарон къжрнжхи фжййерис жнцж, ка ни кæмæй радавдзæнæй, зæгъ-

Æхсæууон къæрнæхмæ адтей тохъули ема 'й нивгарста, е фидтæ ин кири бафснайдта æма ибæл къума исæвардта, дæгъæлтæ ба æ мадæмæ ниууагъта **жма жнджр гъжумж давунмж** рандей. Еци хабар нарон къернахта фегъустонца, ахсава Æхсæуæмæ иссудæнцæ æма æх-

- Тикистæ мин мæ фидтæ базудтонце ема ме цард не уадзунцæ

Уой лег раледердтей ема дæгъæлтæ агорунбæл иссæй, фал фидтæ уоми нæбал адтæн-

Хуцау ди ма исбоз уæд, зæгъгæ, æма къæрнæхти фæсте уайунма фацай ама еу рауан, се еу феснадме куд ниххизтей, уотемæй æй ниййафта. Бауадæй име ема, цума ехе ембал адтей, уоте талинги е фидте расайдта: рабал дæ æййевон, зæгъ-

Нарон фидта ахсаууонма

Республикон дзиллон æхсæнадон-политикон газет «Дигорæ». Сайраг редактор: САКЪИТИ Бариси фурт Эльбрус.

Газет исаразаег ама уадзаег: РЦИ-Алани мухури æма дзиллон коммуникацити гъуддæгути фæдбæл Комитет. 362003, РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Димитрови гъжунгж, 2.

Редакций адрес: 362015 РЦИ-Алани г. Дзæуæгигъæу, Къостай номбæл проспект, 11, 6-аг уæладзуг. Тел.: 25-22-56 (факс), 55-08-16; 25-93-00. E-mail: gazeta-digora@inbox.ru. Нæ газети сайт: http://gazeta-digora.ru

Газет регистрацигонд жй бастдзийнади, хабархжссжі технологита ама дзиллон коммуникацити сфери Федералон служби Управлений РЦИ-Аланий. Рег. номер ПИ №ТУ15-00141, 2017 анзи 14 апърели. Газет мухургонд æрцудæй АБÆ «Рауагъдадæ «Хонсайраг регион»-и. 357600, г. Ессентуки, гъæунгæ Никольская, 5а.

Газет цæуй къуæре еу хатт – геуæргибони Рафинсуни индекс: 73946. Тираж 500. Заказ № 2377 мухурмæ гъæуама финст æрцæуа – 17.00; 25.11.2022.

Мухурмæ финст æрцудæй – 17.00; 25.11.2022.

На газетай ист армагай пайда канун ангъезуй, на редакций аразийай. Уадта гъауама бараггонд уа, на газетай ист ке æй. е.

Финстæгутæ, къохфинститæ, хузтæн рецензи нæ дæттæн уждта са автортама дар фастама не 'рветан. Газети ци æрмæгутæ рацæуа, уонæбæл бæрнондз хассунца са авторта.